

4•2013

Marketta Sundman

Tarvitaanko Suomessa kaksi- kielisiä kouluja?

Selvitys kaksikielisten koulujen eduista ja haitoista
suomenkielisten ja ruotsinkielisten kannalta

magma

Tarvitaanko Suomessa kaksikielisiä kouluja?

Julkaisija: Ajatushautomo Magma
www.magma.fi

Tämä kaksikielinen selvitys julkaistaan sarjassa "Magma-studier" sarjanumerolla 4 • 2013

Painopaikka: Gravity Oy
Taitto: Jaagon Oy

ISBN: 978-952-5864-45-8 (print)
ISBN: 978-952-5864-46-5 (online)

Magman raportit julkaisusarjassa "Magma-studier":
ISSN-L: 1798-4629
ISSN: 1798-4629 (print)
ISSN: 1798-4610 (online)

MAGMA-STUDIE 4 • 2013

Tarvitaanko Suomessa kaksikielisiä kouluja?

Selvitys kaksikielisten koulujen eduista ja haitoista
suomenkielisten ja ruotsinkielisten kannalta

Marketta Sundman

Sisällys

Esipuhe	7
Selvityksen tekijästä	9
1. Johdanto	11
2. Suomen kaksikieliset perheet	17
Kaksikielisten perheiden kielelliset valinnat	17
Kaksikielisten oppilaiden kielitaito ja koulumenestys	18
Onko ruotsinkielinen koulu oikea koulu kaikille kaksikielisille lapsille?	22
3. Kaksikielisyyden vaikutus lapsen kehitykseen	26
Kaksikielisen lapsen kielenkehitys	26
Kaksikielisyyys kehittää lapsen kognitiivista kykyä	27
4. Kaksikielinen koulu: puolesta ja vastaan	30
Perusteluja kaksikielisten koulujen puolesta	31
Perusteluja kaksikielisiä kouluja vastaan	32
5. Kaksikielisen opetuksen malleja maailmalla	34
6. Päätelmät	38
Viitteet	41
Lähteet	43

Esipuhe

”Pääkaupunkiseudun vanhemmat haluavat kaksikielisiä kouluja”, otsikoi Helsingin Sanomat syksyllä 2011. Kirjoituksessa esitettiin varta vasten tehdyn mielipidetutkimuksen tulokset. Niiden mukaan 55 % pääkaupunkiseudun asukkaista oli sitä mieltä, että Suomessa voisi hyvin olla kouluja, joissa opetetaan sekä suomeksi että ruotsiksi. Tätä mielipidekyselyä edelsi Hufvudstadsbladetissa käyty keskustelu, jossa esitettiin perusteluja sekä kaksikielisten koulujen puolesta että niitä vastaan. Keskustelu levisi moniin muihinkin lehtiin sekä luonnollisesti myös verkkoon, ja se jatkui pitkälle vuoteen 2013.

Tunnusomaista tälle keskustelulle oli parikin seikkaa: Ensinnäkin sävy oli huomattavasti rakentavampi ja vähemmän kiihkeä kuin samaan aikaan vellova väittely pakollisesta kouluruotsista. Toiseksi keskustelijat eivät yleensä määritelleet tarkoin mitä he tarkoittavat käsitteellä ”kaksikielinen koulu”. Tämä puolestaan johti siihen, että argumentointi puolesta ja vastaan näytti hyvin erilaiselta suomen- ja ruotsinkielisessä mediassa. Usein osapuolet puhuivat täysin toistensa ohi. Etuna nähtiin vaikkapa oppilaiden kielitaidon kohentuminen, haittana esimerkiksi vähemmistökielen surkastuminen.

Ajatushautomo Magma järjesti keväällä 2013 kaksikielisiä kouluja koskevan seminaarin. Tällöin monelta taholta esitettiin toivomus, että aihetta käsiteltäisiin vielä syvällisemmin mutta silti helpotajuisesti, kansainväliset kokemukset huomioiden. Magmassa päätettiin siksi tehdä asiasta selvitys, nimenomaan kaksikielisesti, jotta analyysi palvelisi molempia kieliryhmiä. Selvityksen tekijäksi valittiin emeritaprofessori Marketta Sundman (Turun yliopisto), jolla niin koulutuksensa, työuransa kuin taustansakin

vuoksi oli hyvät edellytykset tehtävän suorittamiseen. Hänen äidinkielenensä on suomi mutta hän on käytännössä kaksikielinen.

Marketta Sundmanin Magmalle laatima selvitys kiteyttää Suomessa viime vuosina käydyin keskustelun kaksikielisistä kouluista. Kansainvälisiä kokemuksia hyödyntäen esitetään erilaisia vaihtoehtoja ja määritellään mitä käsite ”kaksikielinen koulu” tarkoittaa. Sundman selvittää kielen merkitystä oppilaan kognitiivisten kykyjen kannalta, käy ennakkoluulottomasti läpi kaksikielisen koulun etuja ja haittoja sekä esittää Suomen oloihin mahdollisesti soveltuvan kokeilumallin.

Alusta asti selvityksen lähtökohtana on ollut, että kaksikielisten koulujen etuja ja haittoja on analysoitava kolmen oppilasryhmän erilaiset lähtökohdat huomioiden: suomenkielisten, ruotsinkielisten ja kaksikielisten lasten. Näkökulmat eivät välttämättä ole ristiriidassa keskenään, mutta on selvää, että edut ja haitat näyttävät erilaisilta riippuen siitä, puhutaanko ympäröivässä yhteiskunnassa molempia kieliä vai ei. Keskeinen kysymys on, onko oppilaiden kielitaito sillä tasolla, että molempia kieliä voidaan käyttää, ei vain teoriassa vaan myös käytännössä, sekä opetuksessa että luokahuoneen ulkopuolella.

Tämän selvityksen tehtävänä ei ole antaa yksiselitteistä vastausta kysymykseen olisiko Suomeen järkevää perustaa sekä suomen että ruotsin kielellä opetusta antavia kouluja. Selvitys tuo esille erilaisia kokemuksia ja se esittää puolueettomasti hyötyjä ja haittoja. Näin selvitys tarjoaa perustan niin keskustelun jatkolle kuin päätöksenteolle.

Helsingissä marraskuussa 2013

Björn Sundell
Tutkimusvastaava
Ajatushautomo Magma

Selvityksen tekijä

Marketta Sundman

Marketta Sundman (s. 1949) on Turun yliopiston pohjoismaisten kielten emeritaprofessori. Hän on aikaisemmin työskennellyt mm. ruotsin kielen apulaisprofessorina Åbo Akademiassa. Hän on taustaltaan suomenkielinen mutta kokee itsensä nyttemmin kaksikieliseksi. Åbo Akademiassa hän johti tutkimushanketta, jossa selvitettiin ruotsinkielistä koulua käyvien kaksikielisten lasten kielitaitoa ja koulumenestystä. Tutkimuksen tuloksia käsitellään mm. hänen kirjassaan *Barnet, skolan och tvåspråkigheten* (1998). Turun yliopiston professorina hän koulutti mm. tulevia ruotsin kielen opettajia ja johti ruotsin kieliopin omaksumista koskevaa tutkimushanketta. Pääosa hänen tutkimuksestaan koskee ruotsin kielen rakennetta, erityisesti lauseoppia.

1. Johdanto

Kielitaidolla on globaalistuvassa maailmassamme yhä suurempi merkitys. Hyvä äidinkielen taito on kaiken kielitaidon perusta, mutta opinnoissa ja työelämässä menestyäkseen suomalaisten tulee osata hyvin ainakin muutamaa muuta kieltä. EU on asettanut tavoitteeksi, että kaikki sen kansalaiset hallitsisivat äidinkieltänsä lisäksi ainakin kahta vierasta kieltä. Suomessa tätä tavoitetta on pidettävä pikemminkin liian alhaisena: äidinkielen lisäksi suomalaiset oppilaat opiskelevat koulussa maan toista kansalliskieltä sekä (useimmiten) englantia, minkä lisäksi olisi hyvä osata ainakin yhtä muuta vierasta kieltä.

Ruotsin kielen taidon merkitys on ollut viime vuosina ajoittain kiivaankin keskustelun kohteena, ja mielipiteet ovat vaihdelleet ääripäästä toiseen. Ruotsin kielen tärkeyttä on ehkä liikaakin perusteltu historiallisilla ja kulttuurisilla syillä. Itse asiassa suomenkieliset henkilöt hyötyvät merkittävästi hyvästä ruotsin kielen taidosta työelämässä. Koska Suomi on perustuslain ja kielilain mukaan kaksikielinen, sangen moniin valtion ja kuntien työtehtäviin vaaditaan ruotsin kielen taitoa. Sen lisäksi ruotsi on edelleen liike-elämässä toiseksi tärkein vieras kieli englannin kielen jälkeen. Ruotsi on yksi tärkeimmistä kauppakumppaneistamme, ja Suomessa toimii lukuisia yhteispohjoismaisia yrityksiä.¹ Myös kulttuurin alalla yhteistointa ruotsalaisten ja muiden pohjoismaisten toimijoiden kanssa on vilkasta. Ruotsin kieli näkyy kaikkialla Suomen kaksikielisissä kunnissa, ja olisi hyvin outoa, jos suomenkieliset eivät esimerkiksi pystyisi lukemaan ruotsinkielisiä kylttejä tai ymmärtämään ja lausumaan ruotsinkielisiä nimiä. Ruotsinkielinen kulttuuritarjonta – mm. radiossa ja TV:ssä – on rikasta ja laadukasta, ja monet ruotsinkieliset ohjelmat ovat sangen suosittuja suomenkielisten keskuudessa. Ruotsin kielen taito voi siis tarjota suomenkielisel-

**EU on asettanut tavoitteeksi,
että kaikki hallitsisivat äidin-
kielensä lisäksi ainakin
kahta vierasta kieltä.**

le hyviä työtilaisuuksia ja rikastuttaa hänen vapaa-aikaansa. Nämä myönteiset seikat jäävät pakkoruotsikeskustelussa varjoon.

Viime vuosikymmeninä suomenkielisten koululaisten ruotsin kielen taito on valitettavasti jatkuvasti heikentynyt.² Tärkeimpänä syynä on ruotsin opetukseen käytettävän tuntimäärän huomattava väheneminen, joka on puolestaan seurausta siitä, että useimmat aloittavat ruotsin opiskelun vasta 7. luokalla. Vuoden 1994 jälkeen ruotsin opetukseen käytettävä tuntimäärä on peruskoulussa vähentynyt kolmanneksella, ja vuoden 1970 tilanteeseen verrattuna tuntimäärä on nyt puolet entisestä. Ne oppilaat, jotka aloittavat ruotsin kielen 7. luokalla, saavat peruskoulussa vain 228 oppituntia ruotsin opetusta. Lukiossa oppilaat suorittavat viisi pakollista kurssia, yhteensä kaikkiaan 190 oppituntia.³ Esimerkiksi englannissa tuntimäärät ovat suurempia. Ruotsin kieli on rakenteeltaan selvästi vaativampi kuin englannin kieli, minkä vuoksi kohtuullisen virheettömän kielitaidon saavuttaminen vaatii oppilaalta melko runsaasti työtä.

Kieltä voi kuitenkin oppia muutenkin kuin tietoisesti ”pänttämällä”. Ns. luonnollisessa kielen oppimisessa kieli omaksutaan vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Lapsi voi oppia ”toisen kielen” samalla tavoin kuin hän on aikoinaan oppinut äidin-kielensä, ts. kuulemalla ja puhumalla kyseistä kieltä. Uuden kielen oppiminen edellyttää runsasta määrää kielellistä syötettä (engl. ”input”). Toisella kielellä tapahtuva päivähoito ja esikouluopetus antavat lapselle erinomaisen mahdollisuuden toisen kielen omaksumiseen. Päiväkodissa lapsi saa runsaasti kielellistä syötettä toisella kielellä ja mahdollisuuden luonnolliseen kielelliseen kanssakäymiseen tällä kielellä.

Suomessa luonnollista kielenoppimismenetelmää on sovellettu suomenkielisille lapsille annettavassa ruotsinkielisessä kielikylypy-opetuksessa. Kielikylyvyssä opettajat puhuvat ensimmäisinä vuosina lapsille ainoastaan kylvetyskieltä, tässä tapauksessa ruotsia;

myöhemmin opetusta annetaan myös suomeksi. Oppilaat oppivat nopeasti ymmärtämään ja vähitellen myös puhumaan ruotsia. Kielikylpyopetuksen tulokset ovat osoittautuneet erinomaisiksi. Suomenkieliset lapset, jotka aloittavat esimerkiksi 5-vuotiaina ruotsinkielisessä kielikylpypäiväkodissa ja jatkavat kielikylpyä sen jälkeen koko peruskoulun ajan, saavuttavat yleensä erinomaisen funktionaalisen eli toiminnallisen kaksikielisyyden. Heidän äidinkielen- taitonsa kehittyy normaalisti, usein jopa paremmin kuin verrokiryhmien. Sen lisäksi he saavuttavat erinomaisen ruotsin kielen taidon, joka ylittää selvästi tavallisessa kouluopetuksessa saavutettavan taitotason. Kielikylpylasten oppimistulokset eri oppiaineissa ovat myös hyviä, joissakin aineissa keskimäärin jopa tavallista koulua käyvien lasten tuloksia paremmat.⁴

Ruotsinkielinen kielikylpy aloitettiin Vaasassa v. 1987 ja se on kasvattanut suosiotaan. Kielikylpyä on tätä nykyä tarjolla jonkin verran vaihtelevissa muodoissa kymmenessä kaksikielisessä kunnassa. Kysyntä on jatkuvasti ollut suurempaa kuin mitä kunnat pystyvät tarjoamaan, mikä osoittaa, että monissa suomenkielisissä perheissä hyvää ruotsin kielen taitoa pidetään arvossa. Monet vanhemmat ovat myös tietoisia siitä, että yhdessä kielessä saavutettu kielitaito tukee toisten kielten oppimista. Monikielisyys on tänä päivänä huomattava rikkaus, ja kielikylpy on helppo ja mukava tapa oppia uuden kielen taito.⁵

Tällä hetkellä ruotsinkielisen kielikylvyn huomattavaan lisäämiseen ei näytä olevan mahdollisuuksia, ennen muuta siksi, että päteviä opettajia ei ole tarpeeksi ja että kielikylvyn toteuttaminen vaatii koululta huomattavan paljon suunnittelutyötä. Siksi onkin harkittava myös muita vaihtoehtoja, joilla suomenkielisten lasten ja nuorten ruotsin kielen oppimista voidaan helpottaa ja huomattavasti tehostaa. Yksi maailmalla yleisesti käytössä oleva menetelmä on kaksikielinen opetus. Siinä osa kouluopetuksesta annetaan muulla kuin oppilaan äidinkielellä. Maailmalla varsin suosittu

kaksikielisen koulun malli on sellainen koulu, jonka oppilaat puhuvat äidinkielenään kahta eri kieltä (tai ovat kaksikielisiä) ja jossa molempia kieliä käytetään opetuksen kielenä. Helsingissä toimii esimerkiksi suomalais-venäläinen koulu, jossa suomenkieliset ja venäjäksiopivat lapset ja nuoret omaksuvat äidinkieltänsä lisäksi koulun toisen opetuskielen, ts. venäjän tai suomen. Suomenkieliset oppilaat eivät kuitenkaan voi tällä hetkellä Suomessa saada opetusta ruotsin kielellä muuta kuin ruotsinkielisessä koulussa tai kielikylpyopetuksessa.

Syksyllä 2011 suomalaisessa mediassa virisi vilkas keskustelu kaksikielisistä kouluista, joissa opetuskielenä käytettäisiin sekä suomea että ruotsia. Keskustelun lähtökohtana olivat kaksikieliset lapset, ts. sellaiset lapset, joiden kotona puhutaan sekä suomea että ruotsia. Hufvudstadsbladetissa julkaistussa haastattelussa ruotsinruotsalainen äiti ihmetteli sitä, etteivät hänen kaksikieliset lapsensa voi Suomessa käydä kaksikielistä koulua, vaikka sellainen on Ruotsissa mahdollista.

Kaksikielisten perheitten määrä on viime vuosikymmeninä Suomessa huomattavasti lisääntynyt kaksikielisten avioliittojen ja avoliittojen kautta. Noin 40 % ruotsinkielisistä miehistä solmii nykyisin parisuhteen suomenkielisen naisen kanssa, ja noin kolmasosa ruotsinkielistä naisista valitsee puolisoikseen suomenkielisen miehen. Enemmistö kaksikielisten perheitten lapsista käy ruotsinkielistä koulua, mutta kaikkien vanhempien mielestä se ei ole heidän lapsensa kannalta paras ratkaisu. Yksikielisessä suomalaisessa koulussa lapsi taas ei saisi riittävästi tukea ruotsin kielelleen. Tällaisten perheitten lapsille kaksikielinen koulu voisi olla paras vaihtoehto.

Kaksikielisistä kouluista käydyssä mediakeskustelussa on ollut epäselvää, olisiko kaksikielinen ruotsalais-suomalainen koulu tarkoitettu vain kaksikielisille lapsille vai mahdollisesti myös yksikielisille suomenkielisille ja ruotsinkielisille lapsille. Kaikki nämä

vaihtoehdot ovat periaatteessa mahdollisia. Kiinnostus kaksikielisiin kouluihin vaikuttaa olevan suurempaa suomenkielisen kuin ruotsinkielisen väestön keskuudessa.

Monet ruotsinkieliset näkevät mahdolliset kaksikieliset koulut uhkana ruotsinkielisille kouluille. Yksikielinen ruotsinkielinen koulu koetaan ruotsinkielisen kielivähemmistön olemassaolon ja identiteetin kivijalkana. Suuri osa maamme ruotsinkielisistä elää vähemmistöasemassa sellaisessa kaksikielisessä kunnassa, jossa suomen kieltä näkee ja kuulee kaikkialla. Jos lapsi lisäksi puhuu osittain suomea kotona ja tovereittensa kanssa, voi hänen mahdollisuutensa käyttää ja kehittää ruotsin kieltä jäädä liian vähäiseksi. Ruotsinkielinen koulu on useille ruotsinkielisille ja kaksikielisille lapsille ainoa paikka, missä he voivat puhua ruotsia kaikissa yhteyksissä ja kaikkien aikuisten ja lasten kanssa.⁶

Tässä selvityksessä kaksikielisiä kouluja tarkastellaan ensisijaisesti vaihtoehtona, joka tarjoaisi sekä suomenkielisille että ruotsinkielisille lapsille ja nuorille mahdollisuuden saavuttaa erinomainen toisen kansalliskielen taito. Tällainen koulu toimisi ns. ”kaksisuuntaisena kielikylypykouluna”, jolloin noin puolet oppilaista olisi ruotsinkielisiä ja puolet suomenkielisiä. Opetusta annettaisiin molemmilla kielillä kuitenkin siten, että ruotsia käytettäisiin opetuksessa enemmän kuin suomea, koska oppilaat saavat runsaasti kielellisiä virikkeitä suomen kielellä koulun ulkopuolella. Koulun tavoitteena tulisi olla, että kumpikin kieliryhmä saavuttaa vähintään normaalin tason omassa äidinkielessään ja että he omaksuvat lisäksi lähes yhtä hyvän taidon maan toisessa kielessä. Luvuissa 5 ja 6 tuodaan esille myös muita vaihtoehtoja ennen muuta suomenkielisten oppilaitten ruotsin kielen oppimisen helpottamiseksi ja tehostamiseksi.

2. Suomen kaksikieliset perheet

Kaksikieliset perheiden kielelliset valinnat

Vuoden 2012 päättyessä ruotsinkielisten osuus Suomen väestöstä oli 5,4 % eli n. 290 000 henkeä. Vajaa puolet (n. 47 %) ruotsinkielisistä asui sellaisessa kunnassa, jossa ruotsi oli enemmistön kieli. Hiukan yli puolet (n. 53 %) oli vähemmistönä joko kaksikielisessä suomalaisenemmistöisessä kunnassa tai yksikielisessä suomenkielisessä kunnassa. Huomattava osa ruotsinkielisistä (n. 22 %) asui Helsingin seudulla, jossa he muodostavat melko pienen vähemmistön. Ruotsinkielisten osuus on melko suuri Kauniaisissa, kun taas Espoossa ruotsinkielisiä on n. 8 %, Helsingissä n. 6 % ja Vantaalla vain 3 %.⁷

Kaksikielisten parisuhteiden lisääntyessä myös kaksikielisten lasten määrä on Suomessa kasvanut. Vanhemmat puhuvat yleensä lapsilleen kumpikin omaa äidinkieltään, ja lapset omaksuvat näin kaksi äidinkieltä. Enemmistö kaksikielisissä perheissä syntyneistä lapsista rekisteröidään nykyään ruotsinkielisiksi, ja vielä useampi aloittaa koulunkäyntinsä ruotsinkielisessä koulussa. Ruotsinkielisissä kouluissa on myös jonkin verran täysin suomenkielisistä kodeista tulevia lapsia. Syynä ruotsinkielisen koulun valintaan on useimmiten koulussa saavutettava hyvä ruotsin kielen taito.

Tarkkoja lukuja ruotsinkielistä koulua käyvien kaksikielisten ja suomenkielisten oppilaiden määrästä ei ole, koska kouluissa ei kerätä tietoja oppilaiden ja heidän vanhempiensa äidinkielestä. Eräässä 1990-lopulla tehdyssä kyselytutkimuksessa ruotsinkielistä ala-astetta käyneistä oppilaista noin kolmasosa tuli kaksikielisis-

tä perheistä.⁸ Toisessa tutkimuksessa, joka koski suurta joukkoa ruotsinkielisiä peruskouluja ja lukioita käyviä oppilaita eri puolilla Suomea, noin puolet Helsingin seudun oppilaista kertoi puhuvan-
sa kotona sekä suomea että ruotsia. Alueelliset erot kaksikielisten oppilaitten määrässä ovat kuitenkin suuret: ruotsinkielisellä Pohjanmaalla kaksikieliset lapset ovat ruotsinkielisissä kouluissa sangen pieni vähemmistö. Kaksikieliset oppilaat omaksuvat ruotsinkielisessä koulussa useimmiten suomenruotsalaisen identiteetin. Täysin suomenkielisistä kodeista tulevat kokevat itsensä lähinnä kaksikielisiksi.⁹

Kaksikielisten oppilaiden kielitaito ja koulumenestys

Aiemmat Suomessa tehdyt tutkimukset ovat osoittaneet, että useimmat ruotsinkielistä koulua käyvät kaksikieliset lapset menestyvät koulussa hyvin.¹⁰ 1980-luvulla tehty laajahko tutkimus osoitti, että ruotsinkielisten koulujen kaksikielisten ja yksikielisten oppilaiden väliset erot olivat keskimäärin pienet. Lapsen sukupuolella ja sosiaalisella taustalla (ts. vanhempien koulutustasolla) näytti olevan enemmän merkitystä lapsen koulumenestykselle kuin hänen kielellisellä taustallaan. Ruotsin kielen taitoa mittaavissa testeissä kaksikieliset lapset saivat lähes yhtä hyvät tulokset kuin yksikieliset ruotsinkieliset keskimäärin, mutta kaksikielisten joukossa yksilöiden väliset erot olivat suuria. Suomen kielessä kaksikielisten oppilaiden keskimääräiset tulokset eivät aivan yltäneet suomenkielistä koulua käyvien lasten keskimääräiselle tasolle.¹¹ Hyvä ruotsin kielen taito korreloi yleensä suomen kielen taidon kanssa, ja hyvä kielitaito korreloi puolestaan koulumenestyksen kanssa. Tämä tutkimus osoitti, että kaksikielisestä kodista tulevilla ruotsinkielisten koulujen oppilailla oli hyvät mahdollisuudet omaksua äidinkielenomainen taito ruotsin kielessä ja että monet heistä olivat täysin kaksikielisiä, ts. heillä oli myös erinomainen suomen kielen taito.

Myös uudemmat ruotsinkielisissä kouluissa tehdyt kartoitukset ovat osoittaneet, että useimmat kaksikieliset oppilaat saavuttavat koulussa hyvän ruotsin kielen taidon. 1990-luvun lopussa Opetushallitus teetti ruotsinkielisillä ala-asteilla kyselytutkimuksen, jossa opettajia pyydettiin arvioimaan oppilaittensa suullista ruotsin kielen taitoa asteikolla 0–3. Arvioinnissa 65 % kaksikielisistä oppilaisista sijoittui tasolle 3, eli heidän puhutun kielen taitonsa katsottiin olevan äidinkielenomaisella tasolla. 31 % kaksikielisistä oppilaisista oli tasolla 2, mikä tarkoittaa, että he ymmärsivät ruotsia vaikeuksitta ja puhuivat kieltä verrattain sujuvasti mutta että heidän puheessaan oli kuultavissa suomen kielen vaikutusta. Ilahduttava tulos oli, että ruotsin kielen taito näytti paranevan kuuden ensimmäisen kouluvuoden aikana siten, että 6. luokalla 71 % kaksikielisistä oppilaisista sijoittui tasolle 3 ja juuri kukaan ei jäänyt tason 2 alle.¹²

Opetushallitus on seurannut peruskoulussa saavutettavia oppimistuloksia säännöllisesti tehtävillä kartoituksilla. Vuonna 2010 mitattiin ruotsinkielisten koulujen 9-luokkalaisten oppimistuloksia äidinkielen (= ruotsin kielen) ja kirjallisuuden oppiaineessa. Kaksikielisten ja ruotsinkielisten oppilaiden tulosten välillä ei havaittu tutkimuksessa merkittäviä eroja.¹³ Kansainväliset PISA-tutkimukset ovat osaltaan osoittaneet, että ruotsinkielisiä kouluja käyvät oppilaat saavuttavat lukutaidossa jonkin verran paremman tuloksen niillä paikkakunnilla, joissa kaksikielisten oppilaiden osuus on suhteellisen suuri, kuin sellaisilla paikkakunnilla, joissa ruotsinkieliset ovat enemmistönä.¹⁴ Kaksikielisten suuri osuus koulun oppilaisista ei tässä valossa näytä vaikuttavan heikentävästi koulussa saavutettaviin oppimistuloksiin.

Ruotsinkielistä koulua käyvien kaksikielisten oppilaiden suomen kielen hallintaa on myös kartoitettu, mutta tuloksia on verrattu vain samojen koulujen ruotsinkielisten oppilaiden tuloksiin. Kaksikielisillä ja suomenkielisillä oppilailla on nykyisin mahdollisuus saada ruotsinkielisessä koulussa äidinkielenomaista opetusta

suomen kielessä (ns. ”modersmålsinriktad finska”, ”mofi”). Vuonna 2009 tehty kartoitus osoitti, että 9. vuosiluokalla ”mofi”-suomea lukevat oppilaat menestyivät testeissä huomattavasti tavallista A-suomea lukevia ruotsinkielisiä oppilaita paremmin. Esimerkiksi luetun ymmärtämisessä A-oppimäärän oppilaat selvittivät keskimäärin 50 % tehtävistä, kun taas ”mofi”-suomea lukevat selvittivät 63 % tehtävistä.¹⁵ Olisi mielenkiintoista tietää, miten hyvin suomenkielistä koulua käyvät yksikieliset oppilaat olisivat suoriutuneet samoista tehtävistä. Ylioppilastutkinnossa ei toistaiseksi ole erillistä toisen kotimaisen kielen koetta ”mofi”-suomea ja A-suomea lukeneille. On hyvin harvinaista, että ruotsinkielisen koulun oppilas valitsee ylioppilastutkinnossa suomenkielisen äidinkielen kokeen.

Suomenkielistä koulua käyvien kaksikielisten lasten ja nuorten kielitaidosta ja koulumenestyksestä ei ole olemassa tutkittua tietoa. Joissain suomalaisissa kouluissa annetaan opetusta myös äidinkielenomaisessa ruotsissa. Harvassa koulussa on kuitenkin niin paljon kaksikielisiä oppilaita, että heitä varten nähtäisiin tarpeelliseksi tai mahdolliseksi järjestää erillistä ruotsin kielen opetusta. Käytännön kokemus on osoittanut, että suomenkielisessä koulussa kaksikielisen oppilaan ruotsin kieli ei kehity äidinkielenomaiselle tasolle.

Kaksikieliset perheet tekevätkin viisaasti, jos he tukevat lastensa suomen ja ruotsin kielen taitoa antamalla heille runsaasti kielellisiä virikkeitä molemmilla kielillä lasten ensimmäisistä vuosista alkaen. Tavallinen arkikeskustelu antaa lapsen kielelle erinomaisen pohjan, ja sanavarastoa ja kirjakielen rakennetta voi vahvistaa lukemalla lapselle ahkerasti satuja ja vaikkapa sarjakuvia. Kummankin vanhemman on hyvä puhua lapselle johdonmukaisesti omaa äidinkieltään ja lapsen on hyvä tottua lukemaan lehtiä ja kirjallisuutta molemmilla kielillä.¹⁶

**Suomenkielisessä koulussa
kaksikielisen oppilaan
ruotsin kieli ei kehity
äidinkielenomaiselle tasolle.**

Onko ruotsinkielinen koulu oikea koulu kaikille kaksikielisille lapsille?

Etenkin ruotsinkielisten keskuudessa on käyty keskustelua siitä, onko ruotsinkielinen koulu oikea oppimisympäristö kaikille kaksikielisille lapsille.¹⁷ Varmaa ennustetta kaksikielisen lapsen koulumenestyksestä on mahdoton antaa lapsen kielitaidon perusteella siinä vaiheessa, kun lapset ilmoitetaan kouluun. Lukuisat esimerkit ovat osoittaneet, että aluksi heikosti ruotsia puhuva oppilas saattaa omaksua ruotsin kielen hyvinkin nopeasti ja loppujen lopuksi menestyä erinomaisesti ruotsinkielisessä koulussa. Tällaisissa tapauksissa lienee kyse lahjakkaasta lapsesta ja valveutuneista vanhemmista, jotka panostavat tietoisesti lapsen kielelliseen ja älylliseen kehitykseen.

Monet ruotsinkielisten koulujen opettajat ovat olleet aidosti huolissaan useiden kaksikielisten oppilaittensa kielitaidosta ja koulumenestyksestä.¹⁸ He pitävät joitakin oppilaita jopa ”puolikielisinä”, millä he tarkoittavat, etteivät kyseiset lapset osaa ”kunnolla” kumpaakaan kieltä. Tämä päätelmä perustuu kuitenkin usein lasten ja nuorten tapaan käyttää puheessa rinnakkain sekä ruotsin että suomen kielen sanoja. Kyseinen ilmiö, ns. koodinvaihto, ei kuitenkaan välttämättä ole merkki huonosta kielitaidosta, pikemminkin päinvastoin.¹⁹ Edellisessä luvussa mainittu tutkimus kuitenkin osoitti, että ruotsinkielistä koulua käyvien kaksikielisten lasten ruotsin kielen taito jää joskus selvästi yksikielisten lasten kielitaitoa heikommaksi. Mikäli lapsi ei saa kotona riittävästi tukea suomen kielelle, hänen kielitaitonsa saattaa jäädä puutteelliseksi molemmissa kielissä.

Monet kaksikieliset perheet ovat puolestaan tuoneet esille pettymystään siitä, ettei heidän lapsensa toista äidinkieltä, suomea, mitenkään huomioida koulun toiminnassa. Jos esimerkiksi koulun juhlissa esitetään lauluja ruotsin kielen lisäksi englanniksi ja ranskaksi mutta ei suomeksi, sen voi kokea suomen kielen väheksymisenä. Perheen suomenkielinen vanhempi saattaa toivoa voivansa joskus kuulla omasta lapsuudestaan tuttuja suomenkielisiä lauluja lapsensa koulun juhlissa. Kaikki vanhemmat eivät myöskään ole varautuneita siihen, että heidän lapsensa omaksuu ruotsinkielisessä koulussa suomenruotsalaisen identiteetin, joka saattaa tuntua perheestä vieraalta. Kaksikielinen lapsi saattaa esimerkiksi tulla perheestä, jossa toinen vanhemmista on ruotsinruotsalainen ja toinen suomenkielinen. Ruotsinkielisissä kouluissa on myös lapsia, jotka tulevat täysin suomenkielisestä kodista ja ovat oppineet ruotsin kielen kielikylvyssä.

Ruotsinkieliset koulut ovat olemassa ruotsinkielisiä lapsia varten.²⁰ Kaksikielisten lasten suuri osuus esimerkiksi Helsingin seudun ruotsinkielisissä kouluissa on tämän vuoksi pulmallinen. Jos osa lapsista tarvitsee jatkuvasti opettajan apua puutteellisen kielitaitonsa takia, ruotsinkieliset oppilaat jäävät vähemmälle huomiolle ja opetuksen taso kärsii.²¹ Ruotsinkielinen koulu ei tällöin olekaan sellainen ruotsinkielinen ”tila” kuin sen tulisi olla. Onko ruotsinkielinen koulu siis oikea koulu edes ruotsinkielisille oppilaille, jos jopa yli puolet oppilaista tulee kaksikielisistä kodeista? Jotkut kielentutkijat ovatkin ilmaisseet huolensa suomenruotsalaisten nuorten äidinkielen taidon tasosta.²² Onko mahdollista, että kaksikielisiltä koulutovereilta saadulla kielimallilla on osuutta ruotsinkielisten nuorten äidinkielessä oleviin puutteisiin?

Sellaista ratkaisua, että kaksikieliset lapset siirtyisivät käymään suomenkielistä koulua, ei kuitenkaan nähdä hyvänä vaihtoehtona. Esimerkiksi pääkaupunkiseudulla jopa puolet monen ruotsinkielisen koulun oppilaista tulee kaksikielisestä kodista, minkä vuok-

**Kaikki vanhemmat eivät ole
varautuneita siihen, että
heidän lapsensa omaksuu
ruotsinkielisessä
koulussa suomen-
ruotsalaisen identiteetin.**

si koulun olemassaolo saattaisi olla uhattuna, mikäli nämä oppilaat valitsivat suomenkielisen koulun. Koulun valinnalla on myös huomattava kielipoliittinen ulottuvuus. **Kokemus on osoittanut, että suomenkielistä koulua käyvät kaksikieliset lapset kykenevät harvoin omaksumaan yhtä hyvän ruotsin kielen taidon kuin ne, jotka käyvät ruotsinkielistä koulua.** Suomalaisessa koulussa nuori samaistuu lisäksi helposti suomenkielisiin ja omaksuu suomenkielisen identiteetin. Onkin hyvin todennäköistä, että tällainen kaksikielisessä kodissa kasvanut nuori suuntautuu kielivalinnoissaan enemmän suomen kuin ruotsin kieleen. Tulevaisuudessa hän muodostaa todennäköisemmin perheen suomenkielisen kuin ruotsinkielisen kanssa ja puhuu todennäköisemmin suomea omien lastensa kanssa.

3. Kaksikielisyyden vaikutus lapsen kehitykseen

Kaksikielisen lapsen kielenkehitys

Kaksikielisyydellä tarkoitetaan henkilön kykyä puhua kahta eri kieltä. Kaksikielisyys ei edellytä samanlaista kielitaitoa molemmissa kielissä, ja yleensä kielten välillä vallitseekin eräänlainen ”työnjako” siten, että joistakin asioista on helpompi puhua tai kirjoittaa vain toisella kielellä.

Kaksikielisyys kehittyy parhaiten lapsuudessa, jolloin ihminen on geneettisesti ”ohjelmoitu” omaksumaan kieliä luonnollista tietä. Jos vanhemmilla on eri äidinkieli ja kumpikin puhuu lapselle omaa kieltään, lapsi omaksuu yleensä rinnakkain kaksi äidinkieltä. Kaksikielinen lapsi tarvitsee runsaasti suullista ja kirjallista syötettä molemmilla kielillään. Jos kaikki kouluopetus tapahtuu yhdellä kielellä, vanhemmilla on erityinen vastuu lapsen toisen kielen kehittymisestä. Kaksikielinen lapsi tarvitsee yksikielistä enemmän kielellisiä virikkeitä, mutta määrän ei kuitenkaan tarvitse olla kaksinkertainen. Molemmat kielet kehittyvät normaaliin tapaan, mutta kehitys voi aluksi olla jonkin verran hitaampaa kuin yksikieliselä lapsella. Lapsi voi myös omaksua toisen kielen päiväkodissa, esi-koulussa tai koulussa. Varhain alkanut toisen kielen omaksuminen johtaa usein äidinkielenomaiseen kielitaitoon.²³

Vielä viime vuosisadan alkupuolella uskottiin yleisesti, ettei lapsi voi saavuttaa täydellistä kielitaitoa kahdessa eri kielessä, vaan vaarana oli eräänlainen ”puolikielisyys” eli puutteellinen kielitaito molemmissa kielissä. Vanhempia kehoitettiin siksi puhumaan lap-

selleen vain yhtä kieltä. Tämä käsitys on sittemmin osoittautunut vääräksi. Ihmisen kyky omaksua useita eri kieliä ja jopa saavuttaa niissä erinomainen taito on osoittautunut lähes rajattomaksi. Yksilölliset erot ovat tietenkin suuria, ja useamman kielen omaksuminen edellyttää suotuisia olosuhteita ja vahvaa motivaatiota kielten oppimiseen. Uuden kielen oppiminen ei tutkimusten mukaan heikennä äidinkielen taitoa, vaan hyvinkin erilaiset kielet pikemminkin tukevat toisiaan. Ihmisellä oletetaan olevan eräänlainen yleinen kielikyky, joka kehittyy kaikkien hänen oppimiensa kielten myötä. Tämä kielikyky helpottaa uusien kielten oppimista.

Lapset, jotka joutuvat uuteen kieliympäristöön, omaksuvat yleensä sängen nopeasti melko sujuvan ja virheettömän puhekielen taidon. Esimerkiksi suomenkielinen lapsi, joka menee ruotsinkieliseen päiväkotiin tai esikouluun, oppii nopeasti ymmärtämään ja puhumaan ruotsia. Sujuva puhekielen taito ei kuitenkaan yksin riitä. Kyetäkseen hyödyntämään koulussa annettavaa opetusta lapsen on hallittava opetuksen kielessä puhekieltä rikkaampi ja abstraktimpi ”akateeminen” tai ”kognitiivinen” kielitaito.²⁴ Kieli ei näet ole pelkästään arkisen kommunikaation väline, vaan se on myös ajattelun ja erilaisten kognitiivisten toimintojen väline. Kognitiivisen kielitaidon kehittyminen vie useita vuosia. Monet kaksikieliset lapset, jotka eivät täysin hallitse koulun opetuskieltä, saattavatkin siksi menestyä koulussa odotettua heikommin.

Kaksikielisuus kehittää lapsen kognitiivista kykyä

Aiemmin oli vallalla käsitys, jonka mukaan kahden kielen omaksuminen ja käyttäminen rinnakkain on etenkin lapselle niin suuri kognitiivinen raskaus, että se heikentää hänen muita älyllisiä kykyjään. Eräät yhdysvaltalaiset tutkimukset, joiden kohteena olivat kaksikieliset maahanmuuttajalapset, osoittivatkin, että nämä lapset menestyivät erilaisissa kielellisissä ja älyllisissä tehtävissä heikom-

**Ihmisen kyky omaksua
useita eri kieliä on
osoittautunut lähes
rajattomaksi.**

min kuin yksikieliset. Sittemmin kuitenkin osoittautui, että tulokset johtuivat lasten heikommasta sosiaalisesta taustasta ja heidän puutteellisesta englannin kielen taidostaan.

Jo useita vuosikymmeniä kaksikielisyyden ja lahjakkuuden suhteesta on saatu positiivisia tuloksia eri puolilla maailmaa. Esimerkiksi Kanadassa on testattu kaksikielisiä englantia ja ranskaa yhtä hyvin puhuvia lapsia ja verrattu heidän tuloksiaan yksikielisten ranskankielisten lasten tuloksiin. Vaikka lapsilla oli samanlainen sosiaalinen tausta, kaksikieliset saavuttivat useimmissa testeissä keskimäärin paremmat tulokset kuin yksikieliset lapset. He myös menestyivät ranskankielisiä paremmin joissakin ranskan kielen taitoa mittaavissa testeissä.²⁵

Nykyään kaksikielisyyttä ei pidetä lapsen älyllistä kehitystä uhkaavana tekijänä, vaan sen katsotaan pikemminkin vahvistavan lapsen kehitystä eri lahjakkuuden aloilla. Suomessa on havaittu, että ruotsinkielisessä kielikylvyssä kaksikielisen kielitaidon saavuttaneet suomenkieliset lapset menestyvät koulussa keskimäärin jonkin verran paremmin kuin tavallista yksikielistä koulua käyvät lapset.²⁶

4. Kaksikielinen koulu: puolesta ja vastaan

Syksyllä 2011 etenkin Hufvudstadsbladetissa ja Helsingin Sanomissa käytiin vilkasta keskustelua mahdollisista kaksikielisistä kouluista. Keskustelu sai alkunsa ruotsinruotsalaisen poliitikon ja äidin Maria Wetterstrandin haastattelusta, jossa tämä kertoi ihmettelevänsä sitä, ettei kaksikielisessä Suomessa ole kaksikielisiä ruotsalais-suomalaisia kouluja kuten Ruotsissa.

Keskustelun innoittamana Helsingin Sanomat teetti Helsingin seudulla mielipidetiedustelun, josta ilmeni, että yli puolet kouluikäisten lasten vanhemmista olisi valmis panemaan lapsensa kaksikieliseen ruotsalais-suomalaiseen kouluun. Keskustelussa ei kuitenkaan ollut selvää, keille kaikille kaksikielinen koulu olisi tarkoitettu ja miten sen toiminta järjestettäisiin. Monet ruotsinkieliset pelkäsivät, että kaksikielinen koulu vaarantaisi ruotsinkielisten koulujen olemassaoloa, ja puolustivat kiivaasti yksikielisiä ruotsinkielisiä kouluja. Useimmat heistä pitivät kaksikielistä koulua mahdollisena ainoastaan siinä tapauksessa, että koulu olisi tarkoitettu vain suomenkielisille oppilaille. Lisäksi jotkut katsoivat, että Helsinkiin voitaisiin mahdollisesti perustaa kaksikielinen kokeilukoulu, jonka oppilaiden joukossa olisi sekä ruotsinkielisiä että suomenkielisiä.

Keskusteluun osallistuneiden ruotsinkielisten joukossa oli kuitenkin myös niitä, joiden mielestä kaksikielinen koulu voisi ottaa vastaan sekä suomenkielisiä että ruotsinkielisiä (ja kaksikielisiä) oppilaita. Sellainen koulu olisi omiaan parantamaan kummankin kieliryhmän toisen kotimaisen kielen taitoa. Lisäksi se toisi kieliryhmät lähemmäs toisiaan ja hälventäisi näin toista kieliryhmää kohtaan tunnettavia ennakkoluuloja.

Syksyllä 2011 käydyssä mediakeskustelussa kaksikielistä koulua pidettiin yleisesti hyvänä vaihtoehtona suomenkielisille oppilaille ja niille kaksikielisille oppilaille, jotka muuten valitsisivat suomenkielisen koulun. Ruotsinkielisten kannalta kaksikielistä koulua pidettiin sitä vastoin yleisesti huonona vaihtoehtona. Alla esitetään eri perusteita, joilla kaksikielisiä ruotsalais-suomalaisia kouluja voidaan yhtäältä puolustaa ja toisaalta vastustaa.²⁷

Perusteluja kaksikielisten koulujen puolesta

- Kaksikielinen koulu, jossa osa opetuksesta annetaan suomen kielellä, osa ruotsin kielellä, tarjoaa suomenkielisille oppilaille mahdollisuuden saavuttaa huomattavasti parempi ruotsin kielen taito kuin mitä ruotsin opetus suomenkielisessä koulussa voi heille antaa.
- Sekä suomenkieliset että ruotsinkieliset saavuttaisivat lähes täydellisen kaksikielisyyden, mistä heille olisi huomattavaa hyötyä sekä opiskelussa että työmarkkinoilla.
- Kaksikielisyys tukisi oppilaiden kognitiivista ja kielellistä kehitystä.
- Kieliryhmät pääsisivät luonnolliseen yhteyteen toistensa kanssa, oppisivat kunnioittamaan toistensa kieltä ja kulttuuria ja solmisivat ihmissuhteita yli kielirajan.
- Suomalainen yhteiskunta hyötyisi kaksikielisten kansalaisten määrän lisääntymisestä. Hyvän ruotsin kielen taidon omaksuneet suomenkieliset voisivat tarjota ruotsinkieliselle väestölle kielilain edellyttämiä palveluja ruotsin kielellä ja työllistyä sellaisiin tehtäviin, jotka edellyttävät hyvää ruotsin kielen taitoa.
- Tutkimukset ovat osoittaneet, ettei toisen kielen omaksu-

minen uhkaa äidinkielen taitoa eikä heikennä lapsen koulu-
menestystä. Kahden kielen osaaminen pikemminkin tukee
äidinkielen kehittymistä ja lapsen menestymistä eri oppi-
neissa.

- Suomenkielisillä paikkakunnilla kaksikielinen koulu olisi
siellä asuville ruotsinkielisille ja kaksikielisille perheille pa-
rempi vaihtoehto kuin yksikielinen suomenkielinen koulu.

Perusteluja kaksikielisiä kouluja vastaan

- Kaksikielisten koulujen ei katsota sopivan ruotsinkielisille
oppilaille, koska osittain suomen kielellä annettavan opetuk-
sen pelätään heikentävän heidän äidinkielen taitoaan.
- Kaksikielisillä paikkakunnilla suomen kieli on ympäristössä
niin vallitseva kieli, että ruotsinkieliset tarvitsevat sen vas-
tapainoksi oman tilan (”språkrum”), jossa kaikki tapahtuu
heidän äidinkielellään ja jossa oppilaat voivat puhua ruotsia
kaikkien oppilaiden ja koulun henkilökunnan kanssa.
- Kielellisille vähemmistöille omakielinen koulu on erityisen
tärkeä äidinkielen taidon ja koko kielen ja kulttuurin säily-
misen kannalta. Omalla kielellä tapahtuva koulunkäynti on
vahva tuki lapsen äidinkielen kehittymiselle ja yleensä myös
kognitiivisen kielitaidon saavuttamisen edellytys. Lapsi myös
oppii parhaiten äidinkielellään.
- Suomenruotsalaista identiteettiä voidaan ylläpitää ja vahvis-
taa parhaiten ruotsinkielisessä koulussa.
- Päivittäinen vuorovaikutus suomenkielisten oppilaiden
kanssa saattaa heikentää ruotsinkielisten oppilaiden kielel-
listä identiteettiä, millä olisi seurauksia heidän tuleville kie-
livalinnoilleen.

- Yksikielinen ruotsinkielinen koulu koetaan suomenruotsalaisuuden ”peruspilariksi”, jonka menettäminen olisi uhka suomenruotsalaiselle identiteetille ja kulttuurille.
- Jos Suomeen perustettaisiin useampia kaksikielisiä kouluja, huomattava osa kaksikielisistä lapsista saattaisi valita kaksikielisen koulun ruotsinkielisen koulun sijasta. Kaksikielinen koulu saattaisi olla houkutteleva vaihtoehto myös sellaisille ruotsinkielisille perheille, jotka toivovat lapselleen vahvaa suomen kielen taitoa. Joillakin paikkakunnilla tämä saattaisi johtaa ruotsinkielisten koulujen oppilasmäärän huomattavaan vähenemiseen, minkä vuoksi joitakin kouluja joudutaisiin mahdollisesti jopa lakkauttamaan. Tästä kärsisivät ne ruotsinkieliset oppilaat, jotka haluavat käydä ruotsinkielistä koulua, mihin heillä kielilain mukaan myös on oikeus.
- Kaksikielisiin kouluihin tarvittaisiin päteviä ruotsinkielisiä opettajia, joista on nykyisinkin pulaa ruotsinkielisissä kouluissa.

5. Kaksikielisen opetuksen malleja maailmalla

Kaksikielisellä koululla tarkoitetaan koulua, jossa oppilaat saavat opetusta kahdella (tai useammalla) eri kielellä. Oppilaat voivat kaikki puhua äidinkielenään samaa kieltä, kuten suomea, tai heillä voi olla eri äidinkieli, kuten suomi ja ruotsi. Jälkimmäisessä tapauksessa – jota seuraavassa kutsutaan ”kaksisuuntaiseksi kielikylvyksi” – kumpaakin kieltä käytetään koulussa opetuksen kielenä ja oppilaat saavat opetusta yhteisissä ryhmissä. Tavoitteena on, että kummankin kieliryhmän lapset omaksuvat ainakin lähes äidinkielenomaisen taidon toisessa kielessä ja kehittyvät näin kaksikielisiksi. Kielen omaksuminen tapahtuu luonnollista tietä siten, että oppilaat kuulevat ja käyttävät kieltä vaihtelevissa ja aidoissa kielenkäyttötilanteissa.

Kaksisuuntaisessa kielikylvyssä (engl. ”Dual language bilingual education”)²⁸ kulloinkin käytettävä opetuskieli määräytyy valitun periaatteen mukaan. Kieliä voidaan käyttää jaksoittain, esimerkiksi siten, että eri kuukausina opetus tapahtuu eri kielellä. Opetuskieli voi myös olla riippuvainen kulloisestakin opettajasta tai kyseisestä oppiaineesta. Joissakin kouluissa esimerkiksi historiaa ja yhteiskuntaoppia opetetaan yhdellä kielellä, kun taas matematiikkaa ja fysiikkaa opetetaan toisella kielellä. Usein kuitenkin pyritään siihen, että oppilaat opiskelevat kaikkia aineita kummallakin kielellä, jotta he omaksuvat aineeseen kuuluvan terminologian molemmilla kielillä. Oppilaiden edellytetään puhuvan luokassa sitä kieltä, jolla opetus kyseisellä tunnilla tai jaksolla tapahtuu. Opetuksen ei tarvitse olla täysin yksikielistä, vaan esimerkiksi oppimateriaali voi

olla kokonaan tai osittain yhdellä kielellä, kun taas siitä keskustellaan ja sitä harjoitellaan toisella kielellä. Kaksisuuntaisen kielikyllyn malli on melko yleinen USA:ssa, jossa englannin ohella toisena opetuskielenä käytetään useimmiten espanjaa. Kaksikielistä koulua käyneiden oppilaiden koulumenestys ja kielitaito ovat useiden tutkimusten valossa keskimäärin huomattavan hyvät.

Ruotsissa on tätä nykyä viisi kaksikielistä koulua, joissa sekä suomea että ruotsia käytetään opetuskielenä. Kouluista käytetään nimitystä ”Sverigefinsk skola”.²⁹ Monet näihin kouluihin tulevat lapset osaavat huomattavasti paremmin ruotsia kuin suomea, minkä vuoksi he käyvät ensin suomenkielistä päiväkotia tai ns. esikoulua ennen ruotsalais-suomalaisen koulun aloittamista. Koulun tavoitteena on tarjota oppilaille mahdollisuus saavuttaa kahden kielen taito sekä tutustuttaa oppilaat suomalaiseen ja ruotsinsuomalaiseen kulttuuriin. Kaksikielisiä kouluja koskevan määräyksen mukaan Ruotsissa vähintään puolet koulujen opetuksesta annetaan ruotsin kielellä.

Suomessa on joitakin kielikouluja, joiden oppilaat puhuvat kahda eri äidinkieltä ja joissa opetus tapahtuu molemmilla kielillä. Helsingin saksalaisella koululla on kaksivuotinen esikoulu, jossa suomenkieliset lapset voivat oppia riittävästi saksaa voidakseen osallistua saksankieliseen opetukseen. Koulussa on sekä saksalainen linja että saksalais-suomalainen linja, joista edellinen on tarkoitettu saksankielisille lapsille.³⁰ Suomalais-venäläinen koulu toimii samankaltaisten periaatteiden mukaan.³¹ Lisäksi Helsingissä toimii ns. Eurooppakoulu, joka noudattaa EU:n Eurooppakoulujen opetussuunnitelmaa. Koulussa on suomenkielinen, englanninkielinen ja ranskankielinen linja. Lapset käyvät aluksi koulua eri ryhmissä äidinkieltensä mukaan, mutta samalla he opiskelevat yhtä koulun kahdesta muusta kielestä voidakseen myöhemmin osallistua tällä kielellä annettavaan opetukseen.³²

Kaksikielinen (tai monikielinen) koulu voi myös olla tarkoitettu

**Kaksikielistä koulua
käyneiden oppilaiden
koulumenestys ja kieli-
taito ovat keskimäärin
huomattavan hyvät.**

enemmän tai vähemmän yksikielisille, samaa äidinkieltä puhuville lapsille. Luxemburgissa kaikki lapset käyvät koulua kolmella eri kielellä. Koulunkäynti aloitetaan maan kansalliskielellä, luxemburgilla, joka on läheistä sukua saksan kielelle. Koulussa oppilaat opiskelevat maan kahta muuta virallista kieltä eli saksaa ja ranskaa, joita käytetään opetuskielinä myöhemmillä luokilla. Kaikista lapsista tulee näin kolmikielisiä.

Ns. CLIL (engl. Content and language integrated learning) on kielen oppimisen menetelmä, joka niin ikään perustuu vieraalla kielellä annettavaan opetukseen. Suomessa on mahdollista oppia etenkin englannin kieltä CLIL-menetelmällä. Oppilaat opiskelevat ensin englantia vieraana kielellä, ja ylemmillä luokilla joitakin oppiaineita opetetaan heille pelkästään englanniksi. Tämänkin menetelmän on todettu johtavan parempaan kielitaitoon kuin perinteinen vieraan kielen opiskelu. Vaikka oppiainetta opetetaan vain vieraalla kielellä, oppimistulosten on todettu olevan normaalilla tasolla. Englannin kielellä annettavan opetuksen ei myöskään ole todettu vaarantavan oppilaiden äidinkielen taitoa. Suomessa CLIL-menetelmää ei tiettävästi vielä sovelleta ruotsin kielen oppimiseen suomenkielisessä koulussa kuin joissain yksittäisissä tapauksissa.³³

6. Päätelmät

Aito kaksikielinen koulu, joka toimii kaksisuuntaisena kielikylynä, on tarkoitettu kahden eri kieliryhmän lapsille. Oppilaita opetetaan samassa ryhmässä, vuorotellen kummallakin kielellä. Kaksikielinen ruotsalais-suomalainen koulu olisi näin ollen tarkoitettu suomenkielisille, ruotsinkielisille ja kaksikielisille lapsille. Koulun tavoitteena olisi, että suomenkieliset ja ruotsinkieliset oppilaat omaksuvat koulussa erittäin hyvän toisen kotimaisen kielen taidon ja että kaksikieliset oppilaat saavuttavat äidinkielenomaisen taidon molemmissa kielissä. **Kaksikielisessä koulussa kunnioitetaan kunkin oppilaan omaa kieli-identiteettiä, ja molemmat kielet ja kummankin kieliryhmän kulttuuri ovat yhtä näkyviä koulun toiminnassa.**

Jotta suomen kielestä ei tulisi koulussa hallitseva kieli, kieliryhmien tulisi koulussa olla yhtä suuret, mikäli paikkakunnan oppilainsaines mahdollistaa sen. Opetusta annettaisiin molemmilla kielillä, aluksi pääasiassa ruotsiksi, jotta suomenkieliset oppilaat saavuttaisivat mahdollisimman nopeasti riittävän kielitaidon koulun toisessa opetuskielessä. Samalla ruotsinkieliset oppilaat saisivat tukea omalle äidinkielelleen, mikä on tarpeellista etenkin vahvasti suomenkielisillä paikkakunnilla.

Toisen kielen oppiminen voidaan aloittaa kielikylypäiväkodissa tai -esikoulussa, ja tarvittaessa kielikyly voi jatkua vielä koulun alimmilla luokilla siten, että suomenkieliset saavat opetusta ruotsiksi omassa ryhmässään ja ruotsinkieliset saavat puolestaan opetusta suomeksi, tarvittaessa molemmilla kielillä. Yhteisissä ryhmissä opetus tapahtuisi aluksi ruotsin kielellä, mutta ylemmillä luokilla molempia kieliä käytettäisiin opetuksen kielenä esimerkiksi vuoroviikkoina tai eri jaksoissa. Oppilaiden edellytetään puhuvan oppitunnilla kyseisen viikon tai jakson kieltä.

Mikäli kaksikielinen koulu kohtaa vastustusta ruotsinkielisen väestön keskuudessa, sellainen voidaan toki perustaa pelkästään suomenkielisiä ja kaksikielisiä oppilaita varten. Koulu toimisi tällöin kielikylpykoulun tapaan. Aluksi (lähes) kaikki opetus tapahtuisi ruotsin kielellä, ja ylemmillä luokilla kaikkia oppiaineita opetettaisiin osin suomeksi ja osin ruotsiksi. Yksikieliset suomenkieliset oppilaat aloittaisivat ruotsin oppimisen kielikylpypäiväkodissa ja -esikoulussa.

Toinen vaihtoehto voisi olla kielikylpyopetuksen laajentaminen muilla tavoin. Nykyistä varhaista täydellistä kielikylpyä kevyempi vaihtoehto olisi esimerkiksi sellainen malli, jossa suomenkielisiä lapsia ”kylvetetään” päiväkodissa ruotsin kielessä siten, että kaikki toiminta tapahtuisi ruotsiksi esimerkiksi yhtenä tai kahtena päivänä viikossa. Koulussa ruotsin kieltä käytettäisiin osittain opetuksen kielenä kaikilla vuosiluokilla esimerkiksi siten, että kunkin lukukauden tai jakson aikana ruotsinkielistä opetusta olisi vähintään kahdessa eri aineessa.

Kaikkein ”kevein” kielikylvyn sovellus olisi CLIL-opetus. Ruotsinkielistä CLIL-opetusta voitaisiin kuitenkin antaa vain sellaisille oppilaille, jotka kykenevät osallistumaan ruotsinkieliseen opetukseen. Tämä edellyttää mahdollisimman varhaista ruotsin kielen opiskelua A-kielenä. Vaihtoehtoisesti ruotsin kieltä voitaisiin käyttää CLIL-opetuksen kielenä joillakin lukion kursseilla. CLIL, kuten kielikylpy ja kaksikielinen koulu, ovat aina oppilaalle vapaaehtoisia valintoja.

Mikäli Suomeen perustetaan yksi tai useampia suomalais-ruotsalaisia kouluja, on niiden toiminnan suunnittelussa huomioitava Suomessa ja muualla maailmassa kaksikielisistä kouluista saadut kokemukset. Oppilaitten kielenkehitystä ja oppimistuloksia eri aineissa tulee seurata myös tieteellisin menetelmin. Koulun toimintatapoja ja opetusmenetelmiä on jatkuvasti kehitettävä saatujen kokemusten mukaan. Tärkeintä on huolehtia siitä, että tavoitteet,

ts. normaali äidinkielen kehitys, erinomainen toisen kielen taito ja vähintään keskimääräiset oppimistulokset eri oppiaineissa, voidaan saavuttaa.

Viitteet

- 1 Barner-Rasmussen 2011.
- 2 Eeva Tuokko 2009, Kansalliskieliselvitys s. 65–69.
- 3 Palviainen 2011, s. 40.
- 4 Bergroth & Björklund 2013.
- 5 Kielikylpyopetuksen periaatteita käsitellään mm. teoksessa Björklund, Mård-Miettinen & Turpeinen (toim.) 2007.
- 6 Olen aikaisemmin käsitellyt kaksikielisen koulun mahdollisia seurauksia Suomessa kahdessa artikkelissa. Ks. esim. Sundman 2013.
- 7 Finnäs 2013.
- 8 Oker-Blom, Geber & Backman 2001.
- 9 Kovero 2012.
- 10 Kaksikielisillä oppilailla tehtyjä tutkimuksia ja niiden tuloksia käsitellään mm. teoksissa Sundman 1998 ja Brunell, Hansen & Laurén 1992.
- 11 Tutkimusta tehtäessä ruotsinkielisissä kouluissa ei vielä ollut tarjolla äidinkielenomaista suomen kielen opetusta, jonka tätä nykyä valitsee noin kolmasosa ruotsinkielistä koulua käyvistä oppilaista.
- 12 Oker-Blom, Geber & Backman 2001.
- 13 Hellgren 2011.
- 14 Brink, Nissinen & Vettenranta (käsikirjoitus).
- 15 Kansalliskieliselvitys, s. 49–51.
- 16 Käytännön ohjeita annetaan mm. Lenore Arnbergin kirjassa *Tavoitteena kaksikielisyys* (1989).
- 17 Tandefelt 2003, 2008.
- 18 Esim. Mansikka, Holm & Londen 2013, Gripenberg 2001.
- 19 Esim. Kalliokoski 2009.
- 20 Tandefelt 2003 s. 51, s. 53.
- 21 Mansikka, Holm & Londen 2013.
- 22 Tandefelt 2003 s. 45–46, Leinonen & Tandefelt 2000.
- 23 Kaksikielisyyttä käsitellään esim. Börestamin ja Hussin kirjassa *Språkliga möten* (2001) ja Colin Bakerin laajassa teoksessa *Foundations of bilingual education and bilingualism* (2011). Suomeksi kaksikielisten lasten kielenkehitystä käsittelee Sirje Hassinen teoksessa *Lapsesta kasvaa kaksikielinen* (2005).
- 24 ”Cognitive and Academic Language Proficiency” (CALP), ks. esim. Baker 2011 s. 170, Börestam & Huss 2001 s. 59.
- 25 Esim. Baker 2011 s. 144.
- 26 Bergroth & Björklund 2013.

- 27 Olen aiemmin käsitellyt kaksikielisten koulujen etuja ja mahdollisia uhkia molempien kieliryhmien kannalta suomeksi artikkelissani Sundman 2013.
- 28 Baker 2011 s. 222–232.
- 29 www.sverigefinska.se/wordpress/
- 30 www.dsh.fi/fi
- 31 www.svk.edu.hel.fi
- 32 www.esh.fi
- 33 Kaksikielisen opetuksen malleja ja niistä Suomessa saatuja kokemuksia käsitellään useissa artikkeleissa teoksessa Kaksikielinen koulu – Tvåspråkig skola, toim. Tainio & Harju-Luukkainen 2013.

Lähteet

- Arnberg, Lenore (1989): *Tavoitteena kaksikielisyys*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Baker, Colin (2011): *Foundations of bilingual education and bilingualism*. 5th edition. Clevedon: Multilingual Matters.
- Barner-Rasmussen, Wilhelm (2011): *Affärer eller business? En studie av språkavvändning i det ekonomiska samarbetet mellan Finland och Sverige*. Magma-studie 5/2011. Helsingfors: Finlands svenska tankesmedja Magma.
- Bergroth, Mari & Siv Björklund (2013): Kielikylpyohjelman tutkimustuloksia Suomessa. Teoksessa Tainio & Harju-Luukkainen (toim.), s. 91–114.
- Björklund, Siv, Karita Mård-Miettinen & Hanna Turpeinen (toim.) (2007): *Kielikylpykirja – Språkbadsboken*. Vasa universitet. [Luettu 15.10.2013] http://www.uva.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-200-7.pdf
- Brink, Satya, Kari Nissinen & Jouni Vettenranta (käsikirjoitus): *Jämlikhet och excellens*. Jyväskylän universitet: Pedagogiska forskningsinstitutet. [Luettu 15.10.2013] <http://www.kulturfonden.fi/Site/Data/686/Files/Brink%20-%20Kulturfonden%20A4b.pdf>
- Brunell, Viking, Sven-Erik Hansen & Christer Laurén (toim.) (1992): *Ett gott mål. Modersmålet i skolan*. Helsingfors: Schildts & Söderströms.
- Börestam, Ulla & Leena Huss (2001): *Språkliga möten. Tvåspråkighet och kontaktlingvistik*. Lund: Studentlitteratur.
- Finnäs, Fjalar (2013): *Finlandssvenskarna 2012. En statistisk rapport*. Helsingfors: Svenska Finlands folkting.
- Gripenberg, Martin (2001): *För två modersmål. En bok om tvåspråkiga elever. Är det mödan värt att gå i svensk skola när hemspråket oftare är finska än svenska?* Skrifter utgivna av Svenska folkskolans vänner, vol. 163.
- Hellgren, Jan (2011): Modersmål och litteratur i årskurs 9. En utvärdering av inlärningsresultat i modersmål och litteratur i årskurs 9 våren 2010. Utbildningsstyrelsen. [Luettu 15.10.2013] http://www.oph.fi/download/132348_Modersmal_och_litteratur_i_arskurs_9.pdf
- Kalliokoski, Jyrki (2009): Koodinvaihto ja kielitaito. Teoksessa Kalliokoski, Jyrki, Lari Kotilainen & Päivi Pahta (toim.): *Kielet kohtaavat*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, s. 309–330.
- Kansalliskieliselvitys* (2011). Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 2011:7. [Luettu 15.10.2013] http://www.oph.fi/download/131517_Kansalliskieliselvitys.pdf
- Kovero, Camilla (2012): *På spaning efter den nya finlandssvenska identiteten*. Magma-studie 3/2012. Helsingfors: Finlands svenska tankesmedja Magma.
- Leinonen, Therese & Marika Tandefelt (2000): *Svenskan i Finland – ett språk i kläm? Unga finlandssvenskars modersmål*. Helsingfors: Forskningsrapport nr 50 från Svenska handelshögskolan.
- Mansikka, Jan-Erik, Gunilla Holm & Monica Londen (2013): *Näkökulmia suomenruotsalaisen koulun identiteettirakennelmaan – pääkaupunkiseudun*

- opettajat kielen ja kulttuurin rajapinnoilla. Teoksessa Tainio & Harju-Luukkainen (toim.), s. 292–315.
- Oker-Blom, Gun, Erik Geber & Heidi Backman (2001): *Språklig mångfald i skolan. Språkbakgrund och muntlig kompetens i de svenska lågstadieskolorna i Finland*. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen. Duplikat 2/2001. [Luettu 15.10.2013] http://www.oph.fi/download/49217_spraklig_mangfald_i_skolan.pdf
- Oker-Blom, Gun, Annika Westerholm & Nina Österholm (toim.) (2008): *Rum för språkutveckling*. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen. [Luettu 15.10.2013] http://www.oph.fi/download/46477_rum_for_sprakutveckling.pdf
- Palviainen, Åsa (2011): *Frivillig svenska? Utbildningsrelaterade konsekvenser*. Magma-studie 3/2011. Helsingfors: Finlands svenska tankesmedja Magma.
- Sundman, Marketta (1998): *Barnet, skolan och tvåspråkigheten*. Helsingfors: Yliopistopaino.
- Sundman, Marketta (2013): Kaksikielisiä kouluja kaksikieliseen Suomeen? Teoksessa Tainio & Harju-Luukkainen (toim.), s. 47–67.
- Tainio, Liisa & Heidi Harju-Luukkainen (toim.) (2013): *Kaksikielinen koulu – tulevaisuuden monikielinen Suomi. Tvåspråkig skola – ett flerspråkigt Finland i framtiden*. Kasvatusalan tutkimuksia 62. Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Tandefelt, Marika (2003): *Tänk om ... Svenska språknämndens förslag till handlingsprogram för svenskan i Finland*. Helsingfors: Forskningscentralen för de inhemska språken.
- Tandefelt, Marika (2008): Finlandssvensk skola och skolpolitik. Teoksessa Oker-Blom, Westerholm & Österholm (toim.), s. 63–74.
- Tuokko, Eeva (2009). Miten ruotsia opitaan peruskoulussa? Oppimistulosten arviointi 2/2009. Opetushallitus. [Luettu 15.10.2013] http://www.oph.fi/download/116603_miten_ruotsia_osataan_peruskoulussa.pdf